

Posudek oponenta disertační práce

Jméno: Mgr. et Mgr. Elena Sochatzi Babich

Název práce: „Homo deformis“. Fascinace deformovanou podobou lidského těla v zemích Koruny české ve středoevropském kontextu mezi léty 1526–1620

Vedoucí práce: doc. PhDr. Martin Zlatohlávek, Ph.D.

Počet znaků (včetně mezer): 643 802

Jméno oponentky: PhDr. Magdaléna Nespěšná Hamsíková, Ph.D.

Práce paní Eleny Sochatzi Babich patří mezi ty vzácné studie, které nenechají čtenáře vydechnout, dokud je nedočte až do konce. Je to dáno autorčinou nespornou erudicí v daném tématu, které zpracovala s ohledem na současné metodologické přístupy z nejrůznějších pohledů, v němž dominuje ten sociologický a kulturně antropologický. Už výběr tématu, definovaného jako zobrazení „deformované podoby lidského těla“ v raném novověku je velmi specifické a patří bezesporu k těm méně probádaným námětům v historii umění, ačkoliv, jak autorka sama dokládá, byla přítomnost takových lidí např. na panovnických či šlechtických dvorech mnohem častější, než bychom zprvu předpokládali. Také k samotnému zobrazení takových lidí doložila autorka množství příkladů.

Eleny Sochatzi Babich využívá ke své práci jasně strukturovanou osnovu, jdoucí od letákové grafiky až po umělecké sbírky a dvorskou a panovnickou reprezentaci. Letáková grafika oslovovala širší spektrum recipientů a byla typická spíše pro měšťanskou společnost, jejíž vypovídací hodnota tkví mimo jiné ve zde přítomném textovém doprovodu, jehož plné znění je v práci vždy obsaženo. Dále autorka využívá dobovou literaturu, traktáty o umění a filosofii, z jehož nepřeborného množství vybírá právě názory na ony „homo deformis“. Oceňuji, že autorka analyzuje například sociální postavení deformovaných lidí a jejich chápání v rámci v dobové společnosti, buď jako znamení příchodu konce světa – charakteristické zejména pro protestantské prostředí – nebo a zároveň jako výraz vůle Stvořitele, či jako něco pozoruhodného až magického. Její závěry jsou vesměs podloženy rozsáhlou literaturou a prameny.

Dále oceňuji, že autorka vypracovala jistou typologii lidí malého vzrůstu, tedy trpaslíků, přičemž se věnovala metodice rozpoznávání zejména u zobrazení tzv. proporcionálního trpaslictví, tedy na obrazech kromě menšího vzrůstu jinak obtížně identifikovatelného růstového postižení. Klíčem jí bylo vizuálně demonstrování nižší sociální postavení takového člověka, přítomnost typického oblečení nebo určitých zvířat. Tím obohatila naše znalosti o ikonografii některých již známých obrazů a zároveň našla mnoho dalších i v českých sbírkách.

V dílčích věcech bychom přeci jen našli poněkud diskutabilní pasáže. Například v analýze dvojice obrazů – Spícího Herkula, na něhož útočí armáda pygmejů a jeho protějšku Probuzeného Herkula, který zahání pygmeje od Lucase Cranacha ml. z drážďanských sbírek není citována literatura.

V literatuře se obecně soudí, že Herkules zde představuje saského kurfiřta Mořice, v žádném případě ne Habsburky, jak navrhuje autorka (str. 159). Kurfiřt Mořic si nechal namalovat tyto obrazy v podobě alegorického cyklu k výzdobě své rezidence v Drážďanech a obrazy měly posloužit nejen k pobavení diváků, ale dle literatury nesporně též měly demonstrovat kurfiřtovo odhodlání bránit své území proti

zde zesměšňovaným nepřátelům. (viz např. Glaube und Macht. Sachsen im Europa der Reformationszeit, Sächsische Landesausstellung, Torgau, Schloss Hartenfels 2004, Bd. 1., Nr. 364, 365). Do roviny alegorického připodobnění nepřátel trpaslíkům nebo divým mužům, chápaným v negativním smyslu, také patří například dřevořez Lucase Cranach ml. Papež jako „divý muž“ z doby kolem roku 1550 z Universitätsbibliothek v Erlangen (viz např. katalog Cranach in Anhalt. Vom Alten zum Neuen Glauben, Hsg. Norbert Michels, 2015, str. 220-221).

Dále se mi jeví poněkud diskutabilní závěr autorky o narození znetvořeného dítěte v Horních Uhrách, zachycený na letáku z roku 1598, chovaném ve sbírkách Roudnické Lobkovické knihovny, jehož výtvarnou podobu vysvětluje jako „pokus o znázornění lidského embrya“ (str. 73). Domnívám se, že je třeba zde vzít v úvahu velikost embrya. Například ještě v 9. týdnu těhotenství, kdy by jeho podoba ještě připadla v úvahu, měří plod něco málo přes 2 cm a nemůžeme hovořit ani o porodu. V pozdějším stádiu již má plod podobu dítěte.

Tyto drobné kritické připomínky nejsou však nijak závažné. Práce je velmi přínosnou a doporučuji ji k úspěšnému obhájení.

V Praze dne 20. 9. 2023

PhDr. Magdaléna Nespěšná Hamsíková, Ph.D.